

Тема. Методологічний аспект проведення порівняльних досліджень.

План.

1. Види порівняльних досліджень.
2. Методичні проблеми порівняння у дослідженні.

1. Види порівняльних досліджень.

Види порівнянь встановлюються за допомогою різних критеріїв (метод, кількість країн, що досліджуються, орієнтація). Найчастіше згадуються: "case-study", бінарне, регіональне, глобальне, крос-темпоральне порівняння.

Порівняння case-study. Застосовується тоді, коли аналізується одна країна (будь-який феномен в окремій країні) на тлі порівняння її з іншими країнами.

Стратегія «case-study» визначається як вивчення окремого емпіричного випадку, при якому:

А – існуючий феномен аналізується всередині його реального життєвого контексту;

Б – межі між феноменом та його контекстом не зрозумілі;

В – використовується безліч джерел доказу.

Для підтвердження як основу береться типологія досліджень окремого випадку, запропонована А. Лейпхартом. Він виділяв такі типи:

1) інтерпретативне дослідження "окремого випадку", в якому використовується існуюча теорія для опису випадку;

2) вивчення окремих випадків для перевірки та підтвердження теорії;

3) вивчення окремих випадків для гіпотез;

4) дослідження окремих випадків, що відхиляються. За винятком першого типу, всі інші можуть трактуватися як деякі з їх модифікацій.

Бінарне порівняння. Бінарне порівняння є стратегією дослідження двох країн, що дозволяє виявити загальне та особливе в їх розвитку. Порівняння схожих і різних країн. Подібність необов'язково обумовлена географічною близькістю країн. Проте у пошуках аналогій природнішим було обмежити сферу аналізу певним географічним регіоном, де однорідність середовища визначається низкою чинників: історією, культурою, рівнем розвитку, тобто. усіма тими параметрами, які можна використовувати як елементів контролю.

Регіональне порівняння. Поширеним виглядом порівняння виступає порівняння регіонів, тобто групи країн, обраних через схожість їх економічних, культурних, політичних характеристик. Регіональне порівняння відноситься до типу порівняння найбільш схожих країн у протилежність дослідженню групи країн з різними характеристиками.

Зазвичай вивчаються країни Західної Європи, Скандинавські країни. Латинська Америка, Східна Європа і т.п. Щоправда, передумова схожості регіону часто веде дослідника від можливого пошуку життєвих відмінностей у відповідній групі країн, які можуть виступати як пояснювальні змінні.

Д. Мазі дає наступні рекомендації щодо порівняльного аналізу схожих країн:

1 - обмеження просторової області: тобто замість дослідити всю Латинську Америку, потрібно обмежити об'єкт вивчення субрегіоном – Центральна Америка, Південний Конус та ін.;

2 – практикувати більше аналітичний еkleктизм, і особливо включати в аналіз культурні змінні разом з економічними та інституційними;

3 – для того, щоб уникнути регіонального провінціалізму, необхідно пов'язувати регіональне дослідження методологічно, теоретично та субстанційно з глобальними проблемами та тенденціями.

Світове порівняння. Особливістю глобальних досліджень є те, що як одиниця аналізу тут береглася вся система, її основні характеристики. Можливість проводити глобальні дослідження з'явилася у 60-ті роки у зв'язку з розвитком порівняльної статистики, появою даних з більшості країн та розвитком комп'ютерних програм обробки статистичних та соціологічних даних.

Крос-темпоральні порівняння. Дедалі більшого значення у порівняльних дослідженнях починає надаватися часу як оперативної змінної. Час входить у дослідження, щоб подолати статичний характер порівняння. Синхронічне (2 об'єкти в один проміжок часу), асинхронічне (один об'єкт у різні відрізки часу).

2. Методичні проблеми порівняння у дослідженні.

Проблема порівняності.

При вивченні двох і більше об'єктів завжди виникає питання, а чи вони порівнювані. Вибір – з більшості подібних параметрів.

Країни вибираються на підставі економічної, культурної, історичної тощо близькості. Але можна використовувати і країни, що найбільш розрізняються, якщо в деякому відношенні, яке і цікаве для дослідника, вони подібні.

Рішення проблеми:

1. Порівняння не країн загалом, а окремих їх регіонів.
2. Дослідження однієї країни чи історично близького регіону в діахронному плані.
3. Пошуку однорідних структурних контекстів досліджуваної залежності, а чи не порівняння її змісту.
4. Використання загальної концептуальної схеми суспільства, що додається до різних культурних та історичних середовищ.

Проблема еквівалентності. Особливого значення ця проблема набуває при проведенні порівняльних досліджень за допомогою методів інтерв'ювання, анкетного опитування, експертного аналізу.

Види еквівалентності:

- 1) концептуальна – взаємовідповідності значення коцепту у різних культурах;
- 2) еквівалентність вимірювальної техніки – відмінність або подібність вимірювальних індикаторів та індексів;
- 3) еквівалентність обстановки, якщо йдеться про інтерв'ю, анкетне опитування;
- 4) лінгвістична еквівалентність, що зачіпає лексичний та граматичний зміст понять;

5) еквівалентність вибірки респондентів.

Для вирішення проблеми еквівалентності використовується багаторазова процедура зворотного перекладу понять, попереднє зондування.

Вважається, що еквівалентності можна дотриматися, якщо звертати увагу швидше на еквівалентність ідей, а не слів, і якщо вже пов'язувати поняття з реальним, а не нормативним політичним життям.

Проблема універсальності. Чи відображають загальні поняття, зміст процесів при їх застосуванні до різних культурно-історичних середовищ. Часткове рішення – уточнююче дослідження. Приклад – соціальна антропологія 19 століття - Ф. Боас та ін.

Проблема "мало N, багато змінних".

Дослідник обмежений лише невеликою кількістю країн (тобто випадків), які можна піддати вивченню, тоді як кількість змінних, якими характеризуються країни, є великою.

Проблема: зробити дослідження більш обґрунтованим і при цьому зуміти обмежити кількість змінних у ньому.

Перша частина проблеми обмежує застосування статистичного методу у порівняльному дослідженні, друга частина ускладнює вибір оперативних змінних та контроль над змінними.

Донедавна мале число N вважалося недоліком порівняльного методу, тому дослідники намагалися всіляко збільшити кількість випадків. Найпростіша порада полягала в тому, що потрібно збільшувати кількість випадків, наскільки це можливо, особливо не звертаючи уваги на всілякі відхилення від загальних каузальних, кореляційних чи функціональних залежностей. Причому збільшення віталось і просторове, і історичне.

Ця тенденція привела свого часу до захоплення так званими глобальними порівняльними дослідженнями, коли в орбіту порівняння потрапляла максимальна кількість країн. Щоправда, у цих дослідженнях завжди виникали нові проблеми, пов'язані з порівняльністю країн, залучених до аналізу.

Проте останніми роками значення таких досліджень знизилося. М. Доган наголошував, що «проблема глобального дослідження полягає в тому, що воно досягає дуже великої експансії за рахунок втрати майже будь-якого живого сенсу, досягнутого порівняннями серед менш різноманітного комплексу націй».

Друга частина проблеми стосується обмеження кількості змінних у дослідженні. Тут при вирішенні проблеми скорочення здійснюється, зокрема, шляхом підвищення ступеня порівняльності аналізованих країн, тобто їхньої культурної, економічної, історичної і т. д. близькості. Застосовується також діахронний порівняльний аналіз, внутрішньорегіональне порівняння тощо.

Для обмеження кількості змінних рекомендують зосереджуватися на «ключових» змінних.

"Проблема Гелтона".

Облік значимості внутрішніх та зовнішніх чинників та умов. У порівняльному дослідженні виникає необхідність враховувати зовнішній вплив. Власне проблема полягає у тому, як це зробити.

Припущення про значний вплив зовнішнього фактора.

Рішення:

1) введення додаткових змінних та використання спеціальних методик вибірки;

2) аналіз впливу світової системи на розвиток країни (економічна та політична системи спочатку розглядаються як відкриті і тому залежні). Теорія світової системи виходить із причини світового системного балансу, у якому підвищення мобільності в одній одиниці системи призводить до зниження мобільності до іншої;

3) облік процесів дифузії, що дозволяє по-різному інтерпретувати внутрішньо- та міжсистемні відносини.

Проблема виміру. Належить до кількісних порівняльних досліджень.

Метричні шкали дозволяють надалі здійснювати статистичний аналіз матеріалу. Однак часто метричні шкали є сусідами з неметричними, що ставить перешкоду для обробки даних.

При виборі індикаторів та індексів відзначається вплив ціннісної орієнтації дослідника, що призводить до спотворення отриманих емпіричних даних, а, отже, і до неточності у висновках.

По-третє, при глобальних порівняльних дослідженнях виникає складність, пов'язана порівнянної статистики країнами. Спрощення в даному випадку вимірювачів веде до значної втрати інформації та збіднення висновків.

Проблема інтерпретації. Існує безліч смислів того самого феномена. Виявляється як ціннісної схильності дослідника. У якісних дослідженнях вона стає центральною.

Її рішення бачиться або на шляху зміни ставлення до історії та історичного методу, або на шляху впровадження у дослідження нової методологічної орієнтації наукового реалізму.